

א. סוכה דף לא עמוד א

ארבעת מינין שבלולב, כשם שאין פוחתין מהן - כך אין מוסיפין עליהן. לא מצא אתרוג לא יביא לא פריש ולא רמון ולא דבר אחר. כמושין - כשרין, יבשין - פסולין. רבי יהודה אומר: אף יבשין. ואמר רבי יהודה: מעשה בבני כרכין שהיו מורישין את לולביהן לבני בניהן. אמרו משם ראייה? אין שעת הדחק ראייה. קתני מיהת, רבי יהודה אומר: אף יבשין כשרין. מאי לאו - אאתרוג? לא, אלולב. אמר מר: כשם שאין פוחתין מהן כך אין מוסיפין עליהן. פשיטא! - מהו דתימא: הואיל ואמר רבי יהודה לולב צריך אגד, ואי מיייתי מינא אחרינא - האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי - קא משמע לן. אמר מר: לא מצא אתרוג לא יביא לא רמון ולא פריש ולא דבר אחר. - פשיטא! - מהו דתימא: לית, כי היכי שלא תשכח תורת אתרוג, קא משמע לן זימנין דנפיק חורבא מיניה, דאתי למסרך.

ב. ראש השנה דף כח עמוד ב

דתנן: הניתנין במתנה אחת שנתערבו בנתנין מתנה אחת - יתנו מתנה אחת, מתן ארבע במתן ארבע, יתנו במתן ארבע, מתן ארבע במתן אחת, רבי אליעזר אומר: יתנו במתן ארבע, רבי יהושע אומר: יתנו במתן אחת. אמר לו רבי אליעזר: הרי הוא עובר על בל תגרע! אמר לו רבי יהושע: הרי הוא עובר על בל תוסיף. אמר לו רבי אליעזר: לא נאמר בל תוסיף - אלא כשהוא בעצמו, אמר לו רבי יהושע: לא נאמר בל תגרע אלא כשהוא בעצמו. ועוד אמר רבי יהושע: כשלא נתת - עברת על בל תגרע, ולא עשית מעשה בידך. כשנתת - עברת על בל תוסיף, ועשית מעשה בידך! והא הכא, כיון דיהיב ליה מתנה מבכור - עברה ליה לזמניה, וקתני דעבר משום בל תוסיף, לאו משום דאמרין: כיון דאילו מתרמי ליה בוכרא אחרינא הדר מזה מיניה, כוליה יומא זמניה. - [ממאי?]
דלמא קסבר רבי יהושע: מצות עובר עליהן אפילו שלא בזמנן. - אגן הכי קאמרין: רב שמן בר אבא מאי טעמא שביק מתניתין ומותיב מברייתא - לותיב ממתניתין! מתניתין מאי טעמא לא מותיב - כיון דאילו מתרמי ליה בוכרא אחרינא בעי מזה מיניה, כוליה יומא זמניה הוא, ברייתא נמי, כיון דאי מתרמי צבורא אחרינא - הדר מברך, כוליה יומא זמניה! - ורב שמן בר אבא: התם - לא סגי דלא יהיב, הכא - אי בעי - מברך, אי בעי - לא מברך. רבא אמר: לצאת - לא בעי כוונה, לעבור - בעי כוונה. - והא מתן דמים לרבי יהושע, דלעבור, ולא בעי כוונה! אלא אמר רבא: לצאת - לא בעי כוונה, לעבור, בזמנו - לא בעי כוונה, שלא בזמנו - בעי כוונה.

ג. חידושי הרשב"א | ראש השנה דף טז עמוד א

למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין ותוקעין ומריעין כשהן עומדין כדי לערבב את השטן. הקשו בתוספות והא קא עבר משום בל תוסיף, וא"א לתרץ דכיון דתקע והריע כשהן יושבין יצא, ואח"כ הוה ליה כעבר זמניה ואסיק רבא לקמן בשילהי ראוהו בית דין דשלא בזמנו לעבור בעי כונה דהכא נמי מתכוין הוא למצוה והילכך איכא משום בל תוסיף. והם ז"ל תירצו דלא שייך בל תוסיף בעשיית המצוה שתי פעמים, וברכת כהנים נמי אפי' מברכין כמה פעמים ביום לציבור אחד אין זה בל תוסיף אלא א"כ הוסיף ברכה אחרת משלו כגון ה' אלהי אבותיכם יוסף עליכם וכיוצא בזה, וכן אם נטל לולב וחזר ונטל ביום או אכל מצה וחזר ואכל כמה פעמים ביום אחד אין זה בל תוסיף, וכן הניתנין במתנה אחת אם נתן באותו קרן אפי' מאה פעמים ליכא משום בל תוסיף, והכא נמי אם תקע וחזר ותקע אפי' מאה פעמים באותו היום ואפי' מתכוין למצוה ליכא משום בל תוסיף. והם ז"ל טרחו להעמיד שיטה זו ולא עלתה יפה בידם. ומסתברא דלא קשה כלל, דלא אמרו התם דאיכא משום בל תוסיף אלא במה שהוא מוסיף מדעת עצמו כגון כהן שהוסיף ברכה משלו ואי נמי ישן בשמיני בסוכה במתכוין למצוה ואי נמי במה שאירע במקרה שנתערב מתן אחת במתן ארבע וכיוצא באלו, אבל במה שעמדו חכמים ותקנו לצורך אין כאן בל תוסיף דכבר אמרה תורה על פי התורה אשר יורון. ותדע לך דהא שמיני של סוכה בזמן הזה מצוה של דבריהם וישנין ואוכלין בה למצוה ואף על גב דבקיאינן השתא בקיבועא דירחא, ומכריז ר' יוחנן היכא דמטי שלוחי ניסן ולא מטו שלוחי תשרי ליעבדו תרי יומי גזירה ניסן אטו תשרי אלמא כל לצורך ב"ד גוזרין ומוסיפין והרשות בידן, וה"ה בבל תגרע לצורך כגון י"ט של ראש השנה

שחל להיות בשבת אף על גב דאמרה תורה תקעו עמדו וגזרו שלא לתקוע וכל זה לצורך והכא נמי לצורך ראו לתקוע ולחזור ולתקוע ומצוה לשמוע לדברי חכמים מלא תסור כן נ"ל:

ד. חידושי הרשב"א | סוכה דף לא עמוד ב

ומה שתוקעין בר"ה יותר מט' תקיעות שאמרה תורה מתקנתא דרבי אבהו בקסרין הא אמאי, דאע"ג דכל תקיעה באנפי נפשה קיימא איכא משום בל תוסיף, וי"ל דכיון שאין עושין כן משום תוספת אלא מן הספק שמא לא יצאו בראשונות שוב אין כאן משום בל תוסיף אבל אם בא לתקוע ד' סימנין כדי לעשות ד' תרועות שאמרה תורה הרי הוא עובר משום בל תוסיף. אלא דאכתי קשיא לי הא דאמרין התם בפ"ק (ט"ז א') אמר רב יצחק מפני מה תוקעין ומריעין כשהם יושבים וחוזרין ומריעין כשהן עומדין כדי לערבב את השטן, והא התם דנפקי ידי חובתם בין בתקיעות שמיושב בין בתקיעות שמעומד, וכדמוכח ממתניתין דמי שבירך ואחר כך נתמנה לו שופר וגמרא דעלה וכדכתביבא, ואפילו הכי עבדי להו תרי זמני כדי לערבב את השטן, ואמאי והא איכא משום בל תוסיף כיון דאמרת דלא אמרין בהא האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי, וי"ל דליכא משום בל תוסיף אלא שמוסיף חלק אחד במצוה, שמוסיף במנינן או בשיעורן, שנתנה תורה והקפידה בו בין למטה בין למעלה כשמוסיף בסימן תרועה או תקיעה או שמוסיף (בסימנין) [במנין], אבל כל שהוא עושה מצוה כדרך שאמרה תורה וחוזר וכופל את הכל מפני הדור מצוה וכדי לערבב את השטן אין בזה משום בל תוסיף אלא אם כן הקפיד הכתוב בפירוש שלא לכפלו, וכענין שמצינו בכהן שעולה לדוכן שאינו מצווה אלא לברך פעם אחת כדאמרין התם בפרק ראוהו דאי בעי מצלי ואי לא בעי לא מצלי לומר שאין הכהנים מצווין לברך את ישראל בעשה אלא פעם אחת, ואף על פי כן אי בעי הדר ומצלי אין בזה משום בל תוסיף, וליכא למימר שעושה להוציא לאחרים, דליכא חיובא אישראל להתברך, מצוה דכהן הוא, אלא ודאי כדאמרן, ובתפלה גם כן התירו להתפלל כל היום דרך נדבה, אלא ודאי שכל שכופל מצוה שאינו חייב לכופלה ואינו עושה אותה להוציא לאחרים אסור לו לחזור ולברך עליה משום ברכה לבטלה אלא שבמקום שהתירו חכמים כגון תפלה דאיסור ברכה לבטלה מדבריהם והם אמרו, מעתה אין בכפילת תקיעות ראש השנה משום בל תוסיף אף לפי שיטת רבותינו בעלי התוספות, אי נמי והוא הנכון דכל שהוא בתקנת חז"ל אין בו משום בל תוסיף תדע שהרי ישנין בשמיני ע"פ חז"ל כנ"ל.

ה. רא"ש | ראש השנה פרק ד סימן י

כתב רב האי בתשובה. אל תחשבו כי נפלה בימי ר' אבהו ספק בדבר זה שהרי משניות קדומות אחת אומרת שלש יבבות ואחת אומרת שלש שברים וקאמר אביי בהא פליגי. וכך היה הדבר מימים קדמונים מנהג לכל ישראל מהם עושים תרועה יבבות קלות. ומהם עושים יבבות כבדים שהן שברים. אלו ואלו יוצאין ידי חובתן כי שברים כבדים תרועה הן ויבבות קלות תרועה הן. והיה הדבר נראה כחלוקה אף על פי שאינה חלוקה. והן התנאים כמו שאמרנו למעלה הללו שונים שיעור תרועה כשלש יבבות והללו שונים שיעור תרועה כשלשה שברים. אלו משנתן כמנהגם ואלו משנתן כמנהגם. וקאמר אביי בהא פליגי(כ) ולא פלוגתא היא שיהו מטעים אלו את אלו. אלא מר כי אתריה ומר כי אתריה. וחכמים של הללו מודים הם כי שברים תרועה הם וחכמים של הללו מודים כי יבבות תרועה הן. וכשבא ר' אבהו ראה לתקן תקנה שיהו כל ישראל עושין מעשה אחד ולא יהא ביניהם דבר של הדיוטות נראה כחלוקה:

ו. רמב"ם | הלכות ממרים פרק ב הלכה ט

הואיל ויש לבית דין לגזור ולאסור דבר המותר ויעמוד איסורו לדורות וכן יש להן להתיר איסורי תורה לפי שעה מהו זה שהזהירה תורה לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו, שלא להוסיף על דברי תורה ולא לגרוע ג מהן ולקבוע הדבר לעולם בדבר שהוא מן התורה בין בתורה שבכתב בין בתורה שבעל פה, כיצד הרי כתוב בתורה לא תבשל גדי בחלב אמו מפי השמועה למדו שזה הכתוב אסר לבשל ולאכול בשר בחלב, בין בשר בהמה בין בשר חיה אבל בשר העוף מותר בחלב מן התורה, אם יבוא בית דין ויתיר בשר חיה בחלב הרי זה גורע, ואם יאסור בשר העוף ויאמר שהוא בכלל הגדי והוא אסור מן התורה הרי זה מוסיף, אבל אם אמר בשר העוף מותר מן התורה ואנו נאסור אותו ונודיע לעם שהוא גזרה שלא יבא מן הדבר חובה ויאמרו העוף מותר מפני שלא נתפרש כך החיה מותרת שהרי לא נתפרשה, ויבא אחר לומר אף בשר בהמה מותרת חוץ

מן העז, ויבא אחר לומר אף בשר העז מותר בחלב פרה או הכבשה שלא נאמר אלא אמו שהיא מינו, ויבא אחר לומר אף בחלב העז שאינה אמו מותר שלא נאמר אלא אמו, לפיכך נאסור כל בשר בחלב אפילו בשר עוף, אין זה מוסיף אלא עושה סייג לתורה וכן כל כיוצא בזה. /השגת הראב"ד/ הואיל ויש לב"ד לגזור ולאסור וכו'. א"א כל אלה ישא רוח שכל דבר שגזרו עליו ואסרוהו לסייג ולמשמרת של תורה אין בו משום לא תוסיף אפילו קבעוהו לדורות ועשאוהו כשל תורה וסמכוהו למקרא כדאשכחן בכמה דוכתי מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא ואם גרע לפי צורך שעה כגון אליהו בהר הכרמל אף זה דבר תורה הוא עת לעשות לה' הפרו תורתך, ולא תמצא איסור מוסיף אלא במצות עשה כגון לולב ותפילין וציצית וכיוצא בהן בין לשעה בין לדורות בין שקבעה בדבר תורה בין שלא קבעה.

ז. ספרי | דברים פרשת ראה פסקא פב

(יג א) את כל הדבר אשר אנכי מצוה אתכם, שתהא מצוה קלה חביבה עליך כמצוה חמורה. אתו תשמרו לעשות, רבי אליעזר בן יעקב אומר ליתן לא תעשה על כל עשה האמור בפרשה. לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו, מיכן אמרו הניתנים במתנה אחת שנתערבו בניתנים במתנה אחת ינתנו במתנה אחת. דבר אחר לא תוסיף עליו, מנין שאין מוסיפים על הלולב ועל הציצית תלמוד לומר לא תוסיף עליו, מנין שאין פוחתים מהם תלמוד לומר ולא תגרע ממנו, מנין שאם פתח לברך ברכת כהנים לא יאמר הואיל ופתחתי לברך אומר (דברים א יא) ה' אלהי אבותיהם יוסף עליכם תלמוד לומר הדבר אפילו דבר לא תוסיף עליו סליק פסקא

ה. הלכות קטנות למרדכי | (מנחות) פרק התכלת רמז תתקמד

אומר ה"ר שלמה מדרוש שאם נפסק לאיש חוט של טלית בשבת שאסור ללבושו עד שיתקן אותו שאם לובשו עובר בעשה דיש לו ד' כנפות והשיב ר"י דליתיה כדמוכח בשמעתין דאע"ג דאיפסיק בכרמלית דרבנן (*לא הוי) [*מצאתי הגי' במ"י והוי שרי] שרי משום כבוד הבריות דלא דחינן אלא לאו דלא תסור לכן נראה לר"י דמ"ע דציצית אינו אלא להטיל בו ציצית כשילבשו ולא אמר הכתוב בלשון לא תלבש בגד שיש לו ד' כנפים בלא ציצית דאז ודאי היה הדין עמו אלא מ"ע גרידא להטיל בו ציצית ומכל מקום אין הטלית אסור ללבוש וגם אין עובר כיון שאין עתה יכול להטיל בו שהוא שבת ובחול ודאי עובר כל שעה שלובשו בעשה דהטל בו ציצית וכן במזוזה ומעקה ותדע דאטו בלא מזוזה יאסר ליכנס בבית אלא בעמוד ועשה קאי ותו לא ע"כ לשון תוס'.

ט. רא"ש | סוכה פרק ג סימן יד

ר' יהודה אומר אף יבשים כשרים אמר רבי יהודה מעשה בבני כרכים שהיו מורשים את לולביהם לבניהם אמרו לו אין שעת הדחק ראהי מכאן משמע שבשעת הדחק יוצאין אפילו בפסול** וכן כתב הר' ישעיה דטראני וכן כתב הראב"ד ז"ל ושוב חזר בו ואומר דבין בשעת הדחק ובין שלא בשעת הדחק אין יוצאין ביבש כלל דכל היכא דקתני פסול דמשמע אפילו דיעבד אפילו במקום הדחק לא יצא בו דאין יתכן זה להיות שבמקום הדחק יוצאין בו ומברכין עליו לכתחלה ושלא במקום הדחק אפי' דיעבד לא יצא וסברא הוא(וד) כי היבש כמת הוא וכמה שנכתת שיעורו ואינו ואין מברכין עליו אלא שנוטלין אותו בידיים בשעת הדחק כדי שלא תשתכח מהן תורת לולב ואתרוג וזהו שאומר אין שעת הדחק ראהי כלומר שלא עשו כן אלא כדי שלא תשתכח מהן תורת לולב וכמו שאמרנו ביבשים שנוטלין אותו לזכרון בעלמא שלא תשתכח וכו' ה"נ במקום שיש לו לולב ואין לו אתרוג אף על פי שמעכבין זה את זה ואין מברכין על הלולב בלא אתרוג אפי' מצוה ליטול את הלולב לבדו בלא אתרוג לזכרון בעלמא כדי שלא תשתכח תורת לולב כדאמרין לא מצא אתרוג וכו' ואמר' פשיטא מהו דתימא כי היכי דלא תשתכח מצות אתרוג קמ"ל זימנין דנפיק מיניה חורבה דכי איתיה לאתרוג נמי שביק ליה ומייתי להנך שמע מינה היכא דליכא למיחש לחורבה כי הכא צריך למינקט כי היכי דלא לישתכח מצות לולב ועוד מדקאמר נייתי כי היכי דלא לישתכח מצות אתרוג ואי לא נקיט לולב אמאי מייתי פריש שלא תשתכח תורת אתרוג וכי חמור תורת אתרוג מתורת לולב אלא ש"מ דנקיט לולב אף על פי שאין אתרוג וסלקא דעתך אמינא לינקוט בהדיה פריש או רמון לזכרון דהאי אתרוג קמ"ל דמוטב ליטול הלולב ולא ליטול עמו מין אחר במקום אתרוג משום דנפיק מיניה חורבה ואם תאמר בלולב נמי נפיק חורבה מיניה דזימנין הוה ליה תרווייהו ובעי למיפק בלולב לחודיה ולא היא דארבעה מינין שבלולב מפרשי באורייתא ולא אתא למיטעי אבל אתרוג לא אתפרש בהדיא וקסבר איניש דפריש או רימון

פרי עץ הדר הוא ובין יבשים ללחים ליכא למיגזר משום חורבה דהיכא דאיכא לחין לא שבקי לחין ועבדי יבשים ע"כ.

י. שו"ע או"ח | הלכות לולב סימן תרנא

[יב] ד' מינים הללו מעכבין זה את זה שאם חסר לו אחד מהם לא יברך על השאר, אבל נוטלין לזכר בעלמא, ובין ביום א' בין בשאר ימים (הרא"ש ורבינו ירוחם נ"ח ח"ג מהר"ק שורש מ"א); ואם היו ארבעתן מצויים אצלו ונטלם אחד אחד, יצא.

[יג] אם חסר לו אחד מהמינים, לא יקח מין אחר במקומו.

[יד] לא יוסיף מין אחר על ארבעת המינים, משום בל תוסיף (דברים ד, ב).

יא. חידושי הריטב"א | סוכה דף לא עמוד ב

אבל מורי נר"ו מפרש בשם רבינו הגדול ז"ל דכל היכא דאמרין האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי ליכא משום בל תוסיף כההיא דלעיל ודפרק אלו הן הנחנקין ולא מפיקין להו מפשטייהו, ובהכי לא קשיא מידי בתקיעות של ר"ה, ומה שאמרו בכהן שעלה לדוכן והוסיף אחת משלו שעובר בבל תוסיף ולא אמרין דכל ברכה וברכה בלחודה קיימא, שאני התם שצריך פרישת כפים וכיון שהכל עושה עם פרישת כפים הוה ליה כלולב דרבי יהודה שהוא צריך אגד ולא אמרין האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי, והישן בשמיני לא חשיב דקאי לחודיה כיון שכל הימים רצופים ואין הפסק בנתיים, והא דאמרין הכא דאין מוסיפין עליהם אפילו לרבנן ולא אמרין האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי, לאו מדאורייתא אלא מדרבנן דלמא אתי למסרך ואפילו הכי ממינו מוסיפין ואפילו מדרבנן משום נוי דבהא לא חיישינן לסירכא, ואפילו הדס שאינו עבות כיון שהוא ממינו שהעבות ושאינו עבות הכל נעשה באילן אחד אין חוששין בו דלא גרע מסיב ודקלא דחשיב ליה רבי יהודה מינו, וכן יש לפרש לשיטת התוספות לפי המנהג, אבל עדיין אני מקפק דאתו למסרך.

יב. שו"ת הרשב"א | חלק א סימן תקלא

כתבת בפרק הנחנקין (דף פ"ח ב') בענין לולב שמאחר שאין צריך אגד אם הוסיף בו מין חמישי לא נעשה עליו זקן ממרא. מהו דעתך לענין המצוה אם יצא ידי חובתו אם לאו? והרחבת בזה בטעמים ובראיות. ואני נסתפקתי בזה ימים עד שהסכמתי בזה בס"ד לדעת מה שאכתוב לפניך. כשהגעתי אצל ההיא דסנהדרין הקשתי מדקאמר הכא למאן דאמר לולב אין צריך אגד האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי. אלמא אין בל תוסיף בארבעת מינין שבלולב אפילו הוסיף מין אחד. וקשיא לי דהא אמרין בסוכה (פ"ג דף ל"א) ארבעת מינין שבלולב כשם שאין פוחתין מהן כן אין מוסיפין עליהן. ואקשינן עלה פשיטא. ופרקינן מהו דתימא כיון דקיי"ל כרבנן דאמרי לולב אין צריך אגד האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי. קמ"ל. אלמא אף למאן דאמר אין צריך אגד איכא משום בל תוסיף. וליכא למימר דהתם דוקא במוסיף מין אחר שאינו ממין ארבעת מינין שבלולב. הא במינן אין בו משום בל תוסיף. דהא בריש פרק המוצא תפילין (דף צ"ה ב') בפלוגתא דמכניסין זוג זוג או מכניסין שנים שנים אתי לאוקמי פלוגתייהו בלעבור משום בל תוסיף אי בעי כוונה או לא. ובזמנו כולי עלמא מודו דלא בעי כוונה אלא בשלא בזמנו בעי כוונה. ופליגי בשבת אם זמן תפילין אם לאו. אלמא אפי' בתפילין דהאי לחודיה והאי לחודיה ומין אחר איכא משום בל תוסיף.

יג. הגהות מיימוניות | הלכות שופר וסוכה ולולב פרק ז

[י] בספרי גרסינן מנין שאין מוסיפין על לולב ועל ציצית ת"ל לא תוסיף ומנין שאין גורעין מהן וכו' היינו למ"ד לולב צריך אגד אבל למ"ד אין צריך אגד א"כ האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי כדאיתא פ' הנחנקין, ע"כ:

יד. הגהות מיימוניות | הלכות ממרים פרק ב

[ג] בספרי תניא מניין שאין מוסיפין על הלולב ועל הציצית ת"ל לא תוסיף עליו שאין פוחתין מהן ת"ל לא תגרע ממנו מניין שאם פתח לברך ברכת כהנים לא יאמר הואיל ופתחתי לברך אוסיף משלי כגון ה' אלהי אבותיכם ת"ל לא תוסיף ואותה ברייתא כמ"ד לולב צריך אגד לפיכך פרי"י שאין לחוש לה דהאי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי כדמפרש פרק הנחנקין. ובזבחים פ' התערובות משמע דהניתן במתנה אחת אם נתנו בארבע עבר על בל תוסיף והניתן במתן ארבע אם נתנן באחת עבר על לא תגרע וכן ארבע טוטפות שבתפילין אם עשה ה' עבר על בל תוסיף ג' עבר על בל תגרע כדאיתא פרק הנחנקין ע"כ:

